

ЛАНДШАФТНИЯТ АНАЛИЗ ПРИ ПРОГНОЗИРАНЕТО НА ПРИРОДНАТА СРЕДА

Развитието на човешкото общество и постепенното нарастване на неговите материални потребности особено през последните десетилетия изисква включването в стопанското и социалното използване на нови и все по-нови природни ресурси. Едновременно се усилва вниманието към тяхното рационално и безотпадно изразходване, към опазването на природната среда, към обезпечаване на безопасни условия на живота на хората и производствената дейност. Разработват се нови подходи за задоволяване потребностите на обществото, в това число за отношението към водните ресурси. Планират се и се реализират крупни водостопански проекти, част от които са свързани с чувствително големи въздействия върху природата.

Това изисква разширяване и задълбочаване на тематиката на научните изследвания в стадия на предпроектните и проектните разработки, предизвиква необходимост от по-обстоятелствен еколого-географски анализ на последствията от осъществяване на проектите, разработване на ефективни мерки за рационално природоползване. Въз връзка с това започнаха активно да се изказват все по-широки кръгове на обществеността в различни страни.

През последните години арсеналът от приложни научни изследвания се увеличи с локални разработки в нови природоопазващи направления. Заедно с другите към тях се отнасят и трудовете по прогнозиране на възможните изменения на ландшафтите под въздействие на строителството и експлоатацията на регионалните системи за частично преразпределение на речния отток, разработвани от физикогеографи.

Авторът на рецензираната монография^{*} в продължение на повече от 10 години провежда такива изследвания, отнасящи се пряко към проблема за преразпределение на водните ресурси, изучавани в СССР на държавно ниво. В нея той излага методологически опита и основните резултати от комплексния природогеографски ландшафтен анализ. Теоретичните положения се илюстрират с примери, свързани с предварителното проектиране на прехвърлянето на част от оттока на северноевропейските и сибирските реки в засушливите райони, а също така и с подготовката за реализация на подобни проекти в Канада и САЩ. Съветските проекти, получили широка известност и опит за научна обосновка, привличат вниманието на много чуждестранни учени, включително и на географи.

Главното внимание в книгата е отделено на оригиналната методика за ландшафтно прогнозиране. На този проблем са посветени 3/4 от обема на монографията. Преди всичко са определени изходните позиции на ландшафтно-прогнозното изследване. Базирайки се на множество учени, предимно физикогеографи, авторът извежда 10 етапа, през които минава ландшафтно-прогнозният анализ. Осве тук се подчертава, че резултатите от тези изследвания се представят в удобен за проектантите вид. По-нататък авторът разглежда изучаването на ландшафтната структура на територията, установяването на тенденциите в развитието на ландшафтите, представят се частните природни прогнози. След предварително диагностициране на ландшафтно значимите въздействия на водостопанските системи, се извършва установяване на

^{*} Т и м а ш е в И. Е. Ландшафтный прогнозный анализ региональных водохозяйственных систем (методологический подход). М., Наука, 1988, 224 с.

възможните изменения на ландшафтите при въздействието на водостопанските системи. В действителност в това се заключава и същността на ландшафтното прогнозиране, на което са посветени повече от 30 страници в книгата. В тях се изтъква, че прогнозирането на измененията на ландшафтите се базира на системния подход при изучаване на природата, а така също и на анализа на пряката и обратната връзка между измененията и проектираната водостопанска система. Природните геосистеми (функционално свързаните ландшафти) от нисък ранг (обикновено малки по площ) при съседство с хидротехническо съоръжение са подложени на радикално и продължително изменение. С отдалечаване от източника на въздействие и в зависимост от сложността на вътрешната структура на ландшафтната геосистема (при по-големите типологични и регионални единици), нейната устойчивост нараства и способността ѝ към изменения отслабва.

По нататък в монографията се разглеждат въпроси, свързани с оценката на прогнозираните изменения на ландшафтите, с разработката на препоръки за рационално природоползване и с геосистемния мониторинг. Последният раздел от книгата е посветен на специфичните черти на ландшафтния анализ, в който по-конкретно са изяснени въпросите за достоверността на прогнозирането, ролята на картографския метод и особеностите при внедряване на резултатите от изследванията в проектантските работи и актуализирането на проектите. Изтъква се, че идеята за "сътворчество" между човека и природата изисква съвместни усилия както от страна на проектантите, така и от страна на географите и другите специалисти по науките за Земята при разработката и осъществяването на такива големи, сложни и необходими програми, като рационалното преразпределение на водните ресурси.

В заключението се изтъква значимостта на разработките по прогнозирането на географските последиствия при претворяването в живота на грандиозните проекти, засягащи фундаментално опазването и оптимизирането на природната среда. Участието на географите в предпроектните и проектантските работи на обекти с особено чувствително въздействие върху природната среда следва да се изрази както в самата разработка на проектите, така и в тяхната експертиза при одобряването им за експлоатация. Но сега, според думите на автора на монографията, това участие следва да се допълни с необходимостта от оперативна дейност на географите в хода на експлоатация на обектите при организирането и постоянното действие на геосистемния мониторинг.

Книгата съдържа 18 оригинални картни и картодиаграмни илюстрации и 9 таблици, които много добре са обвързани с текста и облекчават неговото разбиране. Списъкът на цитираните литературни източници съдържа 164 заглавия, от които 14 са на латиница, а още толкова са авторски публикации. Като цяло монографията е много добре оформена в издателско и полиграфично отношение и с актуалното си, научнообосновано съдържание представлява ценен теоретико-методологичен труд в съвременната география.

Петър В. Петров